

FEM MEMÒRIA: 150 ANYS DE L'ALÇAMENT FEDERAL AL BAIX EMPORDÀ

Ángel Jiménez Navarro

HISTÒRIA I CONSCIÈNCIA

Quan vaig arribar a Sant Feliu, pels volts de 1965, recordo que encara hi havia veïns, tapers i pescadors grans que conservaven viu el record del federal Pere Caimó. N'havien sentit parlar als seus pares. I guardaven zelosament el fullet *Reseña histórica de los sucesos de la villa de la Bisbal y su distrito*. La segona edició, de 1933. Una reproducció del que el mateix Caimó havia escrit a Mònaco, l'any 1870.

Alguns llaguts de pescadors –com la barca dels Conet– portaven el nom de Caimó. I tots sabien perfectament qui era Pi i Margall, Valentí Almirall i Ribot i Vallès. I què havia estat la Revolució de Setembre, la Gloriosa de 1868. I, és clar, el Foc de la Bisbal.

Fa poc, l'historiador Borja de Riquer ens recordava: “Sense que gairebé ningú ho recordés, han passat unes setmanes del 150è aniversari de la Revolució de Setembre del 1868, la Gloriosa, aquella rebel·lió militar que, acompanyada d'un ampli suport popular, acabà amb la monarquia d'Isabel II. A part d'uns pocs articles a la premsa, d'alguna trobada d'historiadors i d'un parell de llibres, sembla que aquest esdeveniment ha passat sense pena ni glòria. Per què? Com és que les institucions espanyoles i les catalanes, tan sensibles a l'hora de commemorar tota mena d'aniversaris, s'han oblidat de la Revolució del 1868?”

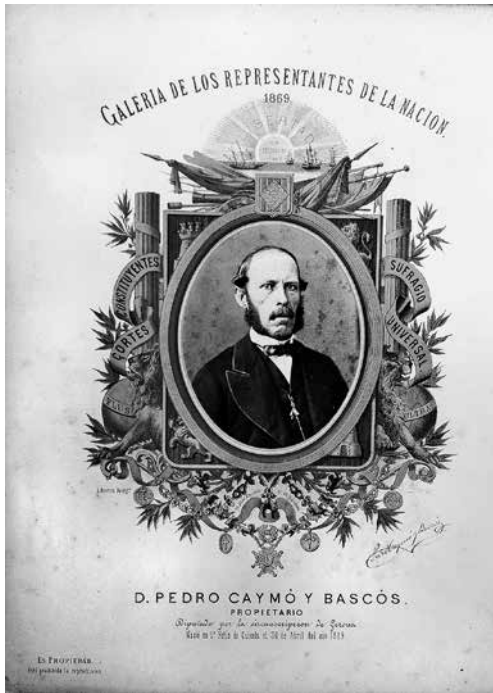

Fig. 1. *Galería de los representantes de la Nación*. Làmina impresa amb el retrat fotogràfic de Pere Caimó i Bascós en qualitat de diputat al Congrés per la circumscripció de Girona, 1869. Imprès a Barcelona: Lit. Mercantil R^a Sta. Madrona, 20. Fotògraf: L. Rovira. Arxiu Municipal de Sant Feliu de Guíxols. Procedència: Joaquim Coello Brufau.

“Em temo –continua Borja de Riquer– que tampoc ningú recordarà d’aquí pocs dies, el 13 de desembre, que farà 150 anys del Primer Congrés Obrer de Barcelona, en què es va aprovar per amplíssima majoria que “la república democràtica federal és la forma de govern que més convé als interessos de les classes treballadores”. No acabo d’entendre com és que ara, quan tants proclamen que cal “fer república” i vindicar els valors republicans, ningú recorda que els primers representats elegits pel poble català en unes eleccions democràtiques, ara fa un segle i mig, foren majoritàriament republicans i bona part d’ells gent provinent de les classes populars.

I que alguns d’ells van intentar “fer república” de debò, fins al punt d’intentar diverses vegades proclamar l’Estat Català, i que per fer això foren perseguits i empresonats. Realment, que feble és la nostra memòria històrica!”

Fa més temps, Manuel Vázquez Montalbán, que va ser un dels grans defensors de mantenir la història com a element imprescindible per al coneixement i per al desenvolupament de la societat actual, deia que, pel liberalisme, extirpar la memòria històrica significava deixar la història més contemporània sense culpables i sense causes. No cal rumiar gaire per veure que avui la tendència que impera és aquesta, la de menystenir constantment la història per convertir-la en insignificant, i permetre aleshores que qualsevol ma-

nipulació o argument interessat sigui creïble encara que surti d'una gran falsedat.

Opinió que actualment comparteix l'historiador Andreu Mayayo a *L'Avenç* del mes d'abril, en un article que titula "Sense futur no hi ha passat". "La fi de la història ja és entre nosaltres. Després de la banalització en la conversa pública i el seu menyspreu pels poders públics, ara la història ha tocat fons a la Universitat. Però hauríem d'estar alerta dels perills de robar la història als joves".

QUAN LES INSTITUCIONS COMARCALS EN FEIEN MEMÒRIA

La persistència d'uns fets històrics en la ment dels ciutadans de la comarca del Baix Empordà no era casualitat. A part de la transmissió familiar, hi havia ajuntaments republicans, escoles laiques i entitats diverses que aprofitaven les efemèrides per recordar als veïns el perquè del seu present. Per exemple, Carles Rahola va escriure i publicar "Pere Caimó. Republicans il·lustres de Guíxols" a *El Programa*, publicació del Comitè Comarcal del Baix Empordà, el 31 de juliol de 1932, que coincidí amb la Festa Major. Un setmanari que, des de sempre, s'havia fet ressò del federal ganxó.

Llavors no es vivia, com ara, d'esquenes a la història. I avui, en el 150è aniversari del Foc de la Bisbal –dins el bicentenari de la naixement de Pere Caimó– volem fer cas dels consells que l'enyorat Modest Prats feia als primers historiadors que sortien de l'Estudi de Girona: "El nostre projecte de futur s'ha de recolzar indispensablement en el coneixement lúcid i implacable de qui som i d'on venim".

L'1 d'abril del 1819 a l'església del monestir de Sant Feliu de Guíxols va ser batejat Pere Caimó i Bascós, que segurament havia nascut un dia o dos abans, a finals de març. Enguany, doncs, en celebrem el bicentenari. La seva personalitat –com a alcalde, diputat a Corts i líder popular– va esdevenir, per a tots els guixolencs i empordanesos, un paradigma del federalisme republicà. Només la seva figura va aconseguir, amb la de Verdaguer i Pi Margall, unir i sumar els diversos sentiments, sovint enfrontats, entre republicans i catalanistes conservadors.

ACTES EN MEMÒRIA DE CAIMÓ CELEBRATS EL CURS 1907-1908

ARRAN D'UNA LÀPIDA DEL PATRIMONI GUIXOLENC.

El 1907 feia cinc anys que Sant Feliu havia estat reconeguda oficialment com a ciutat, encara que, des del punt de vista econòmic i social, ja feia bastants anys que havia esdevingut una ciutat industrial. Políticament, tant Sant Feliu com la seva comarca, va ser federal. Els republicans guanyaren pràcticament sempre les eleccions al municipi perquè, de fet, comptaven amb el suport de la majoria d'obrers. Per això la majoria de la població ganxona sentia una forta admiració per la personalitat del republicà Francesc Pi i Margall (1824-1901), a qui es dedicà el 1902 la rambla del Portalet. Mentrestant la minoria catalanista, més conservadora en els plantejaments socials, hagué d'assumir el paper d'oposició permanent en el govern local.

Però, en moments puntuals, catalanistes i republicans ganxons coincidiren més d'una vegada. Per exemple, a tenir com a referents Verdaguer i Pi i Margall, quan se signà el pacte electoral de Solidaritat Catalana (1906) o en el reconeixement públic de la personalitat del federal Pere Caimó i Bascós (1819-1878).

Efectivament, el 1907 l'Ajuntament acordà d'homenatjar junts Jacint Verdaguer i el cap dels republicans federals Pi i Margall, en una mateixa làpida, que es col·locaria a la sala de sessions de l'Ajuntament. Els regidors federals i els catalanistes aprofitaren l'avinentsa per posar el nom de Pere Caimó –el cabdill dels empordanesos, que l'any 1869 defensaren noblement els drets dels pobles a gaudir de la seva llibertat– al carrer de Sant Domingo, on visqué i morí aquell guixolenc que tant treballà pel triomf de la República.

Han passat ja 111 anys d'ençà que es van celebrar aquells actes festius, els dies 25 i 26 d'abril de 1908.

DISSABTE DIA 25

Al vespre, així que arribaren els diputats convidats a les festes, començà la sessió extraordinària de l'Ajuntament presidida per l'alcalde accidental Josep Irla i Bosch. Hi ocupaven seients de preferència els diputats Marial, Vallès i Ribot, Nougués, Corominas, Torres Sampol i Salvatella.

L'alcalde obrí la sessió amb unes paraules per enaltir la memòria dels grans catalans: Mossèn Cinto i Pi Margall, col·locats els seus

bustos en el saló de sessions. Llavors, el diputat Marial sortí al balcó i convidà el poble, que omplia de gom a gom la plaça, a assistir a l'acte de la lectura de les biografies de les personalitats esmentades, que tindria lloc un poc més tard al teatre.

Aquella nit el teatre Vidal quedà materialment ple, fins els corredors sobreeixien de gent. No s'havia vist mai a Sant Feliu una concurrència tan nombrosa per escoltar tots els discursos sobre Verdager, Pi i Margall i Pere Caimó.

DIUMENGE 26. UN CARRER EN HONOR DE PERE CAIMÓ

Al matí, polítics i representants d'entitats, acompanyats d'un nombrós seguici, es dirigiren a descobrir la làpida del carrer de Caimó. A l'inici d'aquest –Sant Domingo–, cantonada al passeig de Mar, s'havia aixecat una tribuna on pujaren els oradors. Havent explicat el significat de l'acte, Josep Irla descobrí la cartel·la amb el nom de Caimó que el públic va rebre amb grans aplaudiments, mentre l'orfeó Gesòria deixava sentir les notes de *La Marsellesa* d'en Clavé.

Tots els parlaments van insistir a remarcar la figura de Caimó, el cabdill enèrgic i valent dels republicans empordanesos.

Ell, al revés dels molts *revolucionaris* coetanis, que al més petit contratemps busquen refugi a l'estranger, quan vingué l'hora d'oposar la força a les vexacions del poder central fou el primer d'exposar el pit a les bales, posant-se ell al davant dels valents empordanesos que a la Bisbal lluitaren contra la tirania centralista.

S'acabà l'acte amb els crits de “visca Catalunya!, visca Sant Feliu!, visca la germanor de les regions ibèriques! i visca la Solidaritat!”, crits donats pel senyor Vallès i Ribot i contestats entusiastament pels milers de persones que omplien el carrer de Caimó i el passeig del Mar.

EL PROGRAMA D'ENGUANY

Presentem el programa d'actes per commemorar el 150è aniversari de la insurrecció republicana empordanesa del Sis d'Octubre de 1869 i el 200 aniversari del naixement de Pere Caimó.

L'alçament republicà federal va tenir ressò a la premsa internacional d'aquella època i, concretament, va ser comentat el Foc de la Bisbal. *Le Monde Illustré*, revista editada a París el 30 d'octubre de

1869, fins i tot publicà un gravat signat per A. Jacob que reflecteix l'atac, a la baioneta, de les tropes del govern a la barricada del bisbalenc carrer Nou i amb un peu que diu: "*Soulèvement espagnol (la Bisbal). Les troupes attaquent une barricade défendue par les rebelles commandées par le député Caimo y Bascos*".

Per començar, el dia 5 d'abril es dugué a terme un acte institucional per commemorar l'aniversari del naixement de Caimó, amb la intervenció de l'alcalde de Sant Feliu de Guíxols, Carles Motas, dos experts sobre la vida de Caimó i el Foc de la Bisbal –Toni Strubell i Jordi Frigola–, a més de Rosa Maura, descendent directa de Pere Caimó, i Joaquim Coello Brufau, igualment familiar. Va presidir l'acte el M. H. president del Parlament Roger Torrent.

En segon lloc, s'han fet visites guiades pel centre de Sant Feliu de Guíxols per veure la casa natal de Caimó, el Casino dels Nois, cases de tapers i la casa natal de Joan Goula. Les visites s'han batejat com *L'alcalde Pere Caimó i el Sant Feliu revolucionari del seu temps. Als 150 anys del Foc de la Bisbal*: divendres 19 i dissabte 20 d'abril; 4 dissabtes al juliol i 4, a l'agost, i a l'inici de l'octubre.

A més, s'ha demanat el retrat de Pere Caimó que hi ha a la Biblioteca Nacional a Madrid per exhibir a l'Ajuntament.

D'altra banda, es fa una petita exposició amb objectes i documents de Pere Caimó al Museu d'Història de Sant Feliu de Guíxols.

També s'està treballant en l'edició d'un llibre sobre Pere Caimó i el Foc de la Bisbal.

Per Toni Strubell, el Foc de la Bisbal és "sens dubte un dels episodis més apassionants de la lluita per la democràcia a les comarques de Girona", un episodi històric que "trenca tòpics i demostra la valentia de la 'gent menuda' davant les injustícies i la negació dels drets col·lectius i individuals".

L'actriu Carme Sansa es posarà en la pell de la lluitadora de la Primera Internacional i docent llibertària Isabel Vila, que era present i tingué cura dels ferits del Foc de la Bisbal. L'espectacle teatral tindrà una funció estel·lar el mateix dia 6 d'octubre a la Bisbal d'Empordà, quan es compleixen exactament 150 anys dels fets.

L'obra de teatre és només un dels actes programats per commemorar el 150è aniversari del Foc de la Bisbal i el 200 aniversari del naixement de Pere Caimó, polític republicà federal català, alcalde guixolenc i diputat a Corts durant el Sexenni Democràtic del segle XIX. Defensor del moviment republicà federal progressista i antilleves, Caimó va liderar el que es va descriure com un "exèrcit de ta-

pers” que es va fer fort a la Bisbal d'Empordà, i que va ser dispersat i el seu líder detingut.

A través de totes les publicacions que tenim a mà intentem difondre el context històric comarcal que va fer possible una majoria federalista i uns polítics tan actius. En parlem a *Àncora* (més d'un any), *Revista de Girona*, *Gavarres*, *Estudis del Baix Empordà*, *IEBE*, etc.

CONCLUSIONS

L'alçament de 1869 va ser, doncs, la resposta del federalisme radical que havia participat amb il·lusió en la revolució, la Gloriosa, de 1868 i que n'havia estat marginat immediatament.

Podem veure el Foc de la Bisbal com l'intent més important de tot el país per declarar la República Federal i fer efectius els valors i drets que se l'hi associaven. Va ser una revolta catalana, una insurrecció que, si bé havia de ser generalitzada, va tenir a l'Empordà la seva més genuïna i sonora plasmació. Si bé va fracassar, no va ser vençut militarment, sinó desarmat per una acció dels militars absolutament contrària al codi ètic militar.

Pel que fa a la figura de Caimó, sempre el veiem al costat dels més febles, lluitant colze amb colze amb els qui establirien el primer sindicalisme organitzat, el de la Primera Internacional, a la comarca, arribant a convertir Sant Feliu, a partir de 1872, en la indubtable capital del moviment obrer a nivell de tot Girona. Això mentre la repressió ho va permetre. Era, doncs, un gran liberal, lliurepensador, un gran líder de la democràcia i defensor de les idees de progrés de dos continents, orgull de la comarca i del conjunt de país. I tot en temps molt complicats.

Ara que fa 150 anys del Foc de la Bisbal i 200 del seu naixement, crec que va sent hora que entre tots, tinguem les idees que tinguem, recuperem la seva memòria degudament.